

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо окремих питань діяльності Національного банку України : Закон України від 19 жовтня 2019 р. № 1811-IX // URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2022р).
2. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 23 лютого 2022 р. № 1928-IX // URL: <http://www.rada.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2022р).
3. Liana Ptashchenko, Daria Korniienko. Tools for assessing of business receivables and payables. Економіка і регіон, № 2, 2020 С. 37 - 42.

УДК 336.71

Єгоричева С. Б., д.е.н., професор

*Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
(м. Полтава, Україна)*

ДОВІРА У БАНКІВСЬКОМУ СЕКТОРІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Військові дії на території будь-якої країни порушують умови функціонування бізнесу, логістичні зв'язки, транспортне сполучення, безпеку матеріальних засобів та ін. Особливо небезпечні такі впливи для банківського сектору, який потерпає від невизначеності, невпевненості, сумнівів у можливості збереження коштів та інших цінностей, своєчасності проведення операцій, виконання зобов'язань, узагальнюючи – від зниження або повної втрати довіри.

Довіра є складною категорією, яка вивчається широким спектром наук – етикою, соціологією, психологією, інституціональною економікою. Можна говорити про те, що сучасне суспільство функціонує як система багаторівневої взаємної довіри. Довіра лежить в основі більшості процесів соціальної, у тому числі, ділової комунікації. Відомий польський науковець П. Штомпка уточнює, що довіра – це очікування добросовісної поведінки з боку інших щодо нас. Воно виступає свого роду ставкою щодо майбутніх непередбачуваних дій інших суб'єктів [1]. Складовими довіри є надійність партнера, почуття єдності, що проявляється у наявності спільних цілей і принципів, передбачуваність. Отже, довіра базується на знанні контрагента і здатності передбачати, прогнозувати чи впливати на його діяльність, що підтверджується досвідом взаємодії з ним [2].

Становище банків як фінансових посередників об'єктивно потребує наявності довіри між сторонами як депозитних, так і кредитних угод, які є тривалими у часі і відбуваються в умовах невизначеності. Запорукою формування значної частини банківських ресурсів є довіра фізичних осіб до фінансових інститутів, а її послаблення або втрата (так звані «набіги вкладників») призводять до втрати банком ліквідності з перспективою неплатоспроможності. З іншого боку, у процесі кредитування банк передає залучені ресурси у користування, довіряє їх позичальникам, сподіваючись на виконання ними своїх кредитних зобов'язань, адже саме слово «кредит» походить від латинського *credere*, що означає вірити, довіряти.

Підтримання та зміцнення довіри в банківській системі відбувається завдяки спільним зусиллям самих банків, центрального банку, аналітичних та рейтингових агенцій, засобів масової інформації, а також і самих клієнтів, рівень фінансової й правової грамотності яких поступово підвищується. Довіру до банків складно оцінити кількісно, втім, з одного боку, певним її індикатором вважається динаміка обсягів вкладів домогосподарств, а з іншого – вона може бути виміряна у результаті соціологічних досліджень. В Україні у передвоєнний період ці показники дещо суперечили один одному. Так, за даними опитування Центру Разумкова щодо довіри до інститутів суспільства, проведеному у серпні 2021 року, комерційні банки мали достатньо низький баланс довіри-недовіри як різниця між часткою тих, хто довіряє, і тих, хто не довіряє суспільному інституту: -52,5 (для порівняння:

Національний банк України –31,0; Верховна Рада України –56,4; Збройні Сили України +43,5) [3].

У той же час, за період 2018-2021 років обсяги депозитів домогосподарств збільшилися з 495,3 млрд. грн. до 794,1 млрд. грн., тобто більш, ніж у 1,6 рази [4].

Будь-які кризи і форс-мажорні обставини змушують людей більше турбуватися про власну фінансову безпеку, намагаючись збільшувати обсяг ліквідних коштів у своєму розпорядженні. Тому у перші дні військової агресії відбувалося масове зняття готівки з поточних рахунків, яке «підігрівалося» і небажанням багатьох торговельних підприємств здійснювати розрахунки за товари і послуги платіжними картками. У цій ситуації стабільність функціонування банківської системи і довіра до неї була підтримана рішучими діями Національного банку, який забезпечив безперервне функціонування системи електронних платежів, постійне, без обмежень, підкріплення готівкою кас комерційних банків, надання рефінансування в обсязі 51,5 млрд. грн. для підтримки ліквідності банківської системи.

Одночасно НБУ проводив переконливу інформаційну кампанію щодо небезпеки, що супроводжує готівкові операції під час воєнного стану, підтверджуючи стабільність та ефективність функціонування платіжних систем і звертаючись до торговельних мереж із закликом припинити непатріотичні дії, які наражають всіх на додаткові ризики. Комплекс цих дій мав позитивний результат, що проявився у зростанні обсягів депозитів на кінець березня 2022 року, порівнюючи з початком цього місяця, на 66 млрд. грн. На середину травня, за інформацією Голови Національного банку Кирила Шевченка, загальний обсяг коштів на рахунках громадян та бізнесу зріс, якщо порівняти з початком війни, на 90 млрд. грн. в еквіваленті, а гривневі вклади населення – на чверть. Цьому сприяла і можливість безперешкодного користування платіжними картками вітчизняних банків громадянами, які вимушені були тимчасово виїхати за кордон, а також дозвіл ритейлерам здійснювати видачу готівкових коштів покупцям через свої POS-термінали, що зменшило навантаження на банкомати. Надання цієї послуги для своїх клієнтів забезпечили 25 банків-емітентів, й лише за березень обсяг таких операцій склав 3,8 млрд. грн.

Важливим було і прийняте державою рішення щодо надання повної гарантії повернення банківських вкладів у разі виведення банку з ринку протягом дії воєнного стану та наступних трьох місяців. Після цього гарантована державою сума становитиме 600 тис. грн., що означає її підвищення втричі [5]. Репутаційний ризик, з якими стикнувся один із системних банків України – Альфа-Банк у зв'язку із запровадженням санкцій до його російських власників, було нівельовано передачею довіреній особі належних їм акцій.

Довіра до банківської системи в умовах воєнного стану підтримується і тим, що на даний час загалом по країні працює біля 80% відділень банків, а банківський сектор, незважаючи на воєнні ризики, залишається стійким, високоліквідним і операційно прибутковим. Це дозволяє банкам продовжувати кредитування бізнесу, насамперед, аграрного. Довіра кредиторів до позичальників щодо своєчасного і повного виконання ними своїх зобов'язань при цьому підтримується державними програмами пільгового кредитування (у тому числі, зміною умов програми «Доступні кредити 5-7-9%» з можливістю будь-якому бізнесу отримати кредит під нульову відсоткову ставку у сумі до 60 млн. грн.) та програмами надання державних гарантій, зокрема, до 80% загальної суми зобов'язань для малих і середніх підприємств - сільськогосподарських товаровиробників. Обсяг наданих за період воєнного стану кредитів становить уже більше 18,5 млрд. грн.

Унікальна ситуація успішного функціонування банківського сектору в умовах воєнного стану, збереження взаємної довіри стали результатом спільних зусиль НБУ та банків щодо створення запасу міцності та завчасної розробки планів забезпечення безперервної діяльності.

Список використаних джерел

1. Sztompka P. Trust: A Sociological Theory. NY: Cambridge University Press, 1999. 214 p.
2. Єгоричева С.Б. Роль інституту довіри у стабілізації банківської системи України. *Соціально-економічні трансформації в епоху глобалізації* : Збірник наукових статей учасників Шостої Всеукраїнської науково-практичної конференції. Полтава: «Скайтек», 2015. С. 44-47.
3. Разумков Центр. URL: <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/dovira-do-instytutiv-suspilstva-ta-politykiv-elektoralni-oriientatsii-gromadian-ukrainy>.
4. Грошово-кредитна статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial>.
5. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб : Закон України від 01.04.2022 № 2180-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text>.

УДК 338

Іваннікова Ю.О. студентка; Птащенко Л.О., д.е.н., професор
Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ БЕЗБИТКОВОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Для впевненості у майбутньому підприємство повинно володіти певними методиками, що допоможуть стабілізувати діяльність бізнесу, дозволять визначити ступінь залежності підприємства від тих чи інших факторів і визначити межу, за якої підприємство ще може продовжувати свою діяльність, і нижче якої – вже не може. Однією з них є методика забезпечення безбитковості підприємства. Володіння теорією й практикою цієї методики дозволить бізнесу налагодити стабільну діяльність в складних умовах, спричинених війною в Україні.

Безбитковість основної діяльності підприємства розглянута у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, які подають різноманітні підходи, щодо визначення досліджуваного поняття. Зокрема, на переконання Овсянкіної А.Ю. «безбиткова господарська діяльність – це вирішальна умова функціонування підприємств у транзитивній та ринковій економіці, яка створює засади для їх безперервної діяльності та усталеного розвитку» [1, с.133].

Поддєрьогін А.М. характеризує рівень безбитковості роботи підприємства зазначає, що «це рівень його ділової активності, за якою загальний дохід рівний сукупним витратам (перевищення вартості продаж над загальними змінними витратами співпадає з загальними постійними витратами). Для підприємства визначити точку безбитковості означає розрахувати ту мінімальну кількість продукції і послуг, яку слід виробити і реалізувати для покриття своїх постійних витрат» [2, с.151].

Гаркуша А.М., Цуканова О.В., Горошанська О.О. розглядаючи особливості механізму безбитковості діяльності підприємства вважає, що «істотне значення для керівництва підприємства має інформація про зміни обсягу виробництва сукупних витрат і прибутку. Знання залежності між зазначеними показниками дає змогу керівництву визначити критичні рівні випуску, наприклад рівень, при якому прибуток буде максимальним, або рівень, при якому не буде ні прибутку, ні збитків. В останній ситуації виникає необхідність визначення кількості продукції або товару, яку необхідно продати, щоб опинитися «в нулі», або обсяг реалізації у вартісному вираженні. Такий обсяг реалізації називають безприбутковим оборотом, або точкою безбитковості, а також «критичною точкою», «мертвою точкою», «порогом рентабельності». Щоб забезпечити цю рівноважну ситуацію, необхідно, щоб потрібна величина маржинального доходу відповідала сумі постійних витрат» [3]. Таким